

Универзитет „Гоце Делчев“-Штип, Правен факултет, Центар за правно
политички истражувања, Штип, Македонија

Државен Универзитет во Воронеж, Правен факултет,
Воронеж, Русија

Универзитет во Лиеж, Факултет за право, политички науки и криминологија,
Лиеж, Белгија

ВТОРА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

**ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО
ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ**

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Center for legal and Political Research

Штип, 2015

Second International Scientific Conference: SOCIAL CHANGE IN THE GLOBAL WORLD
© 2015 Copyright Goce Delcev University in Shtip, Republic of Macedonia. Address: Goce Delcev University, Shtip, Faculty of Law, ul. Krste Musirkov bb, PO box 201, 2000, Shtip, R. Macedonia. www.ugd.edu.mk; www.clprm.org.

Печати / Print 2-ри Август- Штип / 2- ri Avgust- Shtip

Графичка подготовка – Центар за Правно- политички истражувања

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

3(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (2 ; 2015 ; Штип)

Општествените промени во глобалниот свет : зборник на трудови /
Втора меѓународна научна конференција, Штип, 2015. - Штип :
Универзитет "Гоце Делчев", 2015. - 1336 стр. ; 24 см

Текст на повеќе јазици. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон
трудовете

ISBN 978-608-244-267-9

а) Општествени науки - Зборници

COBISS.MK-ID 100106506

Goce Delcev University in Shtip, Faculty of Law, Center for Legal and Political
Research, Shtip, Macedonia

State University of Voronezh, Faculty of Law, Voronezh, Russia

University of Liege, Faculty of Law, Political Science and Criminology, Liege,
Belgium

SECOND INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**SOCIAL CHANGE IN THE GLOBAL
WORLD**

PROCEEDINGS

Center for legal and Political Research

Shtip, 2015

Университет им. Гоце Делчева, Юридический факультет, Центр правовых и
политических исследований (Штип, Македония)
Воронежский государственный университет, Юридический факультет
(Воронеж, Россия)
Льежский университет, Факультет права, политологии и криминологии (Льеж,
Бельгия)

ВТОРАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

**СОЦИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В
ГЛОБАЛЬНОМ МИРЕ**

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Center for legal and Political Research

Штип, 2015

Организациски комитет / Organizational Committee / Организационный комитет конференции

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University "Goce Delcev"- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Marija Ampovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, marija.radevska@ugd.edu.mk

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Програмски комитет / Program Committee / Программный комитет конференции

Adoyi Onoja PhD, Nassarawa State University, Keffi, Nigeria, onojaa@yahoo.com

Afet Mamuti PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, afet.mamuti@unite.edu.mk

Agim Nuhiu PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, agim.nuhiu@unite.edu.mk

Agor Sarkisyan PhD, University of Svishtov, Bulgaria, agop@uni-svishtov.bg

Alenka Verbole PhD, currently- OSCE Mission in Tirana, University of Ljubljana, Slovenia, alenka.verbole@osce.org

Altin Shegani PhD, Faculty of Law, University of Tirana, Albania, altin_shegani@yahoo.com

Ana Nikodinovska Krstevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, ana.nikodinovska@ugd.edu.mk

Anastasia Bermúdez Torres PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, abermudez@ulg.ac.be

Andon Majhoshev PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, andon.majhosev@ugd.edu.mk

Bekim Beliqi PhD, University of Prishtina, Department of Political Science, Kosovo, bekim.baliqi@gmail.com

Belul Beqaj PhD, University of Business and Technology, Department of Political Science, Prishtina, Kosovo, belul.beqaj@gmail.com

Borka Tushevaska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, borka.tusevska@ugd.edu.mk

Elena Ivanovna Nosreva PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, elena@nosyreva.vsu.ru

Gabriela Belova PhD, Faculty of Law, University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria, gbelova@hotmail.com

Gemma Andreone PhD, Institute for International Legal Studies of the Italian National Research Council (ISGI - CNR), Italy, gemma.andreone@gmail.com

Haluk Aydin PhD, Faculty of Arts and Sciences, Balikesir University, Balikesir, Turkey, aydinhaluk@hotmail.com

Ivana Bajakić PhD, Department of Economic Sciences, Faculty of Law, Zagreb, Croatia, ivana.bajakic@pravo.hr

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Kristine Whitnoble PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristine.whitnoble@ugd.edu.mk

Jadranka Denkova PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, jadranka.denkova@ugd.edu.mk

James C. Helfrich PhD, Global Scholars, Liberty University, Colorado, USA, jchelfrich@aol.com

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University "Goce Delcev"- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jusuf Zejneli PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, jusuf.zejneli@unite.edu.mk

Maciej Czerwinski PhD, Institute of Slavic Philology, Jagiellonian University, Krakow, Poland, maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Marieta Olaru PhD, Doctoral School in Business Administration, Research Center for Business Administration, Department of Business, Consumer Sciences and Quality Management, The Bucharest University of Economic Studies, Romania, olaru.marieta@gmail.com

Marija Ignjatovic PhD, Faculty of Law, University of Nis, Serbia, marija@prafak.prafak.ni.ac.rs

Marina Valentinovna Sencova (Karaseva) PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, smv@law.vsu.ru

Mato Brautović PhD, University of Dubrovnik, Croatia, mbraut@unidu.hr

Migena Leskoviku PhD, Law Faculty, European University of Tirana, Albania, migena.leskoviku@gmail.com

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Naser Ademi PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, dr.naserademi@gmail.com

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Olga Koshevaliska PhD, University “Goce Delcev”- Shtip, Faculty of Law, Macedonia, olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Patrick Wautelet PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, patrick.wautelet@ulg.ac.be

Recai Aydin PhD, Associate Professor, Vice Rector of International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, raydin77027@yahoo.com

Ruzica Simic Banovic, PhD in Economics, Senior Assistant - Lecturer, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia, ruzica.simic@pravo.hr

Senada Sabic Selo PhD, Institute for International Relations, Zagreb, Croatia, senada@irmo.hr

Silviu G. Totelecan PhD, Cluj-Napoca Branch of Romanian Academy, Socio-Human Research Department of "G. Baritiu" History Institute, Romania, silviu.totelecan@g.ail.com

Slavejko Sasajkovski PhD, Institute for Sociological, Political and Legal Research, University “St. Cyril and Methodius”, Skopje, Macedonia, bilbilef@isppl.ukim.edu.mk

Strahinja Miljkovića PhD, Faculty of Law, Mitrovica, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Suzana Dzamtoska Zdravkovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, suzana.dzamtoska@ugd.edu.mk

Tamara Perisin, MJur (Oxon) PhD, Department of European Public Law - Jean Monnet, University of Zagreb - Faculty of Law, Croatia, tamara.perisin@pravo.hr

Tatjana Petrovna Suspiciina PhD, Moscow Law Academy, Moscow, Russia

Tunjica Petrašević PhD, Faculty of Law, University of Osijek, Croatia, tpetrase@pravos.hr

Yuriy Nikolaevich Starilov PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, juristar@vmail.ru

Wouter Van Dooren PhD, Public Administration and Management, University of Antwerp, Belgium, wouter.vandooren@uantwerpen.be

Zoran Tomic PhD, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, zoran.tomic@sve-mo.ba

Содржина / Table of Contents

LAW	19
ФАКТОРЫ ИЗМЕНЕНИЙ КОНСТИТУЦИЙ Светлана Шуляпина	21
СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ И РАЗРЕШЕНИЯ КОЛЛИЗИЙ В РОССИИ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ Инна Стародубцева	31
ГУСУДАРСТВЕННАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ Тамара Владимировна Заметина	55
THE MEDIATION IN DOMESTIC VIOLENCE CASES IN POLAND Barbara J. Pawlak	67
EMPHYTEUSIS IN THE ROMAN LAW Marija Ignjatović	77
ЮВЕНАЛЬНАЯ ЮСТИЦИЯ В РОССИИ: ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ Вячеслав Просвирнин	85
ASSESSMENT OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEDURE Saša Knežević	101
СЛОБОДНОТО СУДСКО УВЕРУВАЊЕ И ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈАТА НА САНКЦИЈИТЕ ВО СВЕТЛИНАТА НА ЗАКОНСКИТЕ РЕШЕНИЈА ЗА ВОЕДНАЧУВАЊЕ НА КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА Гордана Бужаровска – Лажетик, Олга Кошевалиска, Лазар Нанев	117
ILLEGAL EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS Ivan Pilic	149

<p>ВОВЕДУВАЊЕТО НА ПОРОТА ВО КАЗНЕНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РМ - ПОСЛЕДЕН ЧЕКОР ВО ЗАОКРУЖУВАЊЕ НА АКУЗАТОРНИОТ ПРОЦЕСЕН СИСТЕМ</p> <p>Нада Донева, Елена Максимова</p>	157
<p>НАЈНОВИТЕ КОНТРОЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЈАВНИТЕ НАБАВКИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА ВО ФУНКЦИЈА НА СПРЕЧУВАЊЕ ОД ЗЛОУПОТРЕБИ НА ЈАВНИТЕ ФИНАНСИИ</p> <p>Александра Ангеловска, Данче Николовска Вратевска</p>	187
<p>СТАНОВЛЕНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ЗАЩИТИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ В ТРУДАХ РУССКИХ УЧЕНЫХ</p> <p>Георгий Ильич Сибирцев</p>	205
<p>RIGHTS OF VICTIMS OF HATE CRIMES</p> <p>Besa Arifi</p>	217
<p>TORTURE AND CRIMINAL-LAW PROTECTION OF THE HUMAN PERSON IN SOME OF THE WESTERN BALKAN COUNTRIES</p> <p>Etlon Peppo</p>	231
<p>ACTUAL ISSUES OF THE SUCCESSION LAW REFORM IN THE REPUBLIC OF SERBIA</p> <p>Novak Krstić</p>	245
<p>КАУЗАЛИТЕТ ВО РАМКИ НА ГРАЃАНСКО-ПРАВНАТА ОДГОВОРНОСТ ЗА НУКЛЕАРНА ШТЕТА</p> <p>Марија Амповска</p>	265
<p>ЗНАЧЕЊЕТО НА ЖИВЕЕЊЕТО ВО ТРАЈНА ЗАЕДНИЦА ВО ОДНОСНА ЗАКОНСКОТО НАСЛЕДУВАЊЕ</p> <p>Ристо Илиоски</p>	283
<p>СРАВНИТЕЛНО-ПРАВОВОЈ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛСТВОА О ГРАЖДАНСТВЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКИ МАКЕДОНИЈА</p> <p>Вера Бабурина</p>	297

ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕ И ОХРАНА ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ КАК ОБЪЕКТ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ	
Екатерина Маркина	315
ТРЕТМАНОТ НА ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОПСТВЕНОСТ ВО МЕЃУНАРОДНИТЕ И ЕВРОПСКИТЕ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА	
Јелена Ристиќ	327
ПОСТАПКА ЗА ПРИЗНАВАЊЕ НА ПРАВОТО НА ПАТЕНТ	
Дарко Јанкуловски	347
DIVORCE BY MUTUAL CONSENT	
Tanja Kitanović	363
THE CONTRACTED PROPERTY REGIME OF THE SPOUSES - COMPARATIVE OVERVIEW	
Emine Zendeli, Nagip Zendeli	377
ROLE OF STOCK EXCHANGE AND SECURITIES IN ACTIVITY OF LISTED JOINT STOCK COMPANIES	
Edi Spaho	395
IMPORTANCE OF SOCIAL-POLITICAL TAX PRINCIPLES IN REGARDS TO PERSONAL INCOME TAXATION	
Emina Jerković	409
THE REGIME FOR FLAG STATE RESPONSIBILITY IN INTERNATIONAL SHIPPING LAW	
Borka Tushevskа	427
ENTREPRENEURIAL CAPITALISM IN SOUTHEASTERN EUROPE: IS THERE A PROGRESS?	
Ružica Šimić Banović	451

POSSIBLE SOLUTIONS FOR RESOLUTION OF DISPUTES FOR KNOW-HOW AGREEMENTS FROM THE ASPECT OF THE PROVISIONS CONTAINED WITHIN THE MACEDONIAN AND EUROPEAN UNION LEGISLATION

Suzana Nashkova 475

POLITICS..... **491**

САМОЗАШТИТАТА ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО ОД ВРЕМЕТО НА СОЦИЈАЛИЗМОТ ДО ДЕНЕС

Драган Веселинов 493

ORGANIZATION AND STRUCTURE OF THE POLICE

Kostadina Klechkaroska 505

ИЛЕГАЛНАТА МИГРАЦИЈА КАКО ПРАШАЊЕ ПО БЕЗБЕДНОСТА

Фелимена Лазаревска, Стефанија Агროва, Тања Јовановска 523

НЕКОИ ПРЕДИЗВИЦИ НА МЕЃУЕТНИЧКАТА ИНТЕГРАЦИЈА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО ВО МАКЕДОНИЈА

Бујар Адили..... 537

RISKS AND POSSIBILITIES OF FEDERALISM IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Victoria Chernikova 553

COSMOPOLITAN DISSONANCE AND GLOBAL JUSTICE

Marin Beroš 563

СОВРЕМЕННЫЙ ГЛОБАЛЬНЫЙ КОНФЛИКТ: ПРОБЛЕМА ИДЕНТИФИКАЦИИ

Александра Викторовна Глухова 577

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ТЕОЛОГИЯ В ИДЕОЛОГИЧЕСКИХ ЭЛЕМЕНТАХ СОВРЕМЕННОЙ ПРАВОВОЙ СРЕДЫ

Сергей Хорунжий 597

THE INFLUENCE OF ASSESION TO THE EU INTERNAL MARKET ON THE SOCIAL MODEL	
Valbona Nano	619
THE EUROPEAN UNION AS A GLOBAL ACTOR PRESENTED THROUGH ITS FOREIGN POLICY	
Elena Tilovska-Kecedzi	631
THE IMPACT OF THE NEW TECHNOLOGIES ON THE INTERNATIONAL RELATIONS	
Dejan Marolov	639
ВЛИЈАНИЕТО НА ОРГАНИТЕ НА ДРЖАВНАТА ВЛАСТ ВРЗ ДОНЕСУВАЊЕТО НА НАДВОРЕШНО - ПОЛИТИЧКИТЕ ОДЛУКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	
Халим Бајрактари, Љуљим Фаризи	645
ФИКЦИЈАТА НА ОБЈЕКТИВНИТЕ КРИТЕРИУМИ ПРОТИВ ПРАВОТО НА САМООПРЕДЕЛУВАЊЕ: ПРИМЕРОТ НА МАКЕДОНСКОТО МАЏИНСТВО ВО БУГАРИЈА	
Стојко Стојков	659
GROWING IMPORTANCE OF THE CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION IN SAFEGUARDING HUMAN RIGHTS	
Zaneta Poposka	677
РЕАЛИЗАЦИЈА МЕЖДУНАРОДНОГО ГУМАНИТАНОГО ПРАВА В КАНАДЕ	
Павел Владимирович Донцов	691
THE POLITICAL PARTIES PROGRAMS AND THEIR STRUCTURE IN REGARDS TO EFFORTS FOR DEVELOPMENT OF MULTI-ETHNIC SOCIETY IN MACEDONIA	
Natalija Shikova	697
CRISIS AND CHALLENGES OF THE MACEDONIAN ASSEMBLY 1991-2014	
Goran Shibakovski, Daniela Koteska Lozoska	719

ТРАНСПАРЕТНОСТ НА ФИНАНСИРАЊЕТО НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ И ИЗБОРНИТЕ КАМПАЊИ	
Ирена Поповска	727
ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ИДЕОЛОГИИ В ПЕРИОД СОЦИАЛНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ: ОПИТ РОССИИ	
Николай Баранов	751
ПАРЛАМЕНТОТ - ПРЕТСТАВНИЧКИ ОРГАН НА ГРАЃАНИТЕ ИЛИ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ	
Снежана Гушева	777
TURKEY AFTER THE ELECTIONS: A PYRRHIC VICTORY?	
Зеунер Кауа	795
ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА СОЗДАНИЯ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПРЕЗИДЕНТА РФ	
Мария Лапыгина	807
ВЛИЈАНИЕТО НА ИЗБОРНИТЕ ПРАВИЛА ВРЗ ПРЕТСТАВНОСТА НА МАЛЦИНСТВОТА ВО СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	
Никола Амбарков	815
ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА И ЈАВНА ПОЛИТИКА – ДИХОТОМИЈА VIS-À-VIS ЗАЕМНА КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ	
Дејан Витански	831
THE EMPLOYMENT PROCESS IN TOURIST COMPANIES AS A CONDITION FOR THEIR ENTREPRENURIAL ADVANCE	
Zlatko Jakovlev, Mimoza Serafimova, Cane Koteski	841
ПРОБЛЕМЫ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	
Наталья Симонова	857
ENTREPRENEURIAL ADVANCEMENT OF WOMEN IN TOURISM: THE CASE OF MACEDONIA	
Mimoza Serafimova, Biljana Petrevska	863

ВИДОВИ И ТИПОВИ НА МЕНАЦЕРИ
Војо Беловски..... 877

SOCIETY..... **889**

ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Виолета Ничева Тиквешанска 891

THE CIVIL PERSPECTIVE ON THE METHOD OF PREVENTION OF
CORRUPTION
Сане Т. Мојаноски 901

ГРАЃАНСКАТА ПАРТИЦИПАТИВНОСТ ВО ПРОЦЕСОТ НА
ДОНЕСУВАЊЕ НА ОДЛУКИ ВО ЕДИНИЦИТЕ НА ЛОКАЛНАТА
САМОУПРАВА ВО Р. МАКЕДОНИЈА
Страшко Стојановски, Јован Ананиев..... 917

ГЕНДЕРНЫЕ РОЛИ, СОЦИАЛЬНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ И ВЕЧНИЙ
КОНФЛИКТ В РОМАНЕ МАРЕ КАНДРЕ «ЖЕНЧИНА И ДОКТОР ДРЕЙФ»
О.В. Тихонова 933

ON THE FORMATION OF A EUROPEAN IDENTITY
Dmitriy Galushko 937

ПАТОПИСЕЦОТ ПОМЕЃУ ЗАПАДНАТА И ИСТОЧНОЕВРОПСКАТА
КУЛТУРА: ЕМОЦИОНАЛНИОТ ДИСКУРС ВО СОВРЕМЕНИОТ
ПАТОПИС НА ПЕТЕР ХАНДКЕ
Милица Денковска 943

РЕЛАЦИЈАТА ИСТОК-ЗАПАД (ОРИЕНТАЛИЗАМ-БАЛКАНИЗАМ) ВО
ЕДНА СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ДРАМА
Милена Ристова-Михајловска 955

NATIONAL FUTURISM AND INVENTED TRADITIONS OF CHUVASH
IDENTITY
Maksym W. Kyrchanoff (Kärçanse n Makş ämë)..... 965

IDENTITIES, CULTURAL DIVERSITY AND BOUNDARIES IN POSTSOVIET COUNTRIES (CASES OF MOLDOVA AND RUSSIA)

Olga Sidenko, Darya Scheglova 981

МАКЕДОНАКИОТ НАЦИОНАЛЕН ИДЕНТИТЕТ ВО ПРЕГРАТКА НА ЕВРОПСКИОТ КОЛЕКТИВЕН ИДЕНТИТЕТ

Анита Димитријовска Јанкуловска 997

СПОРОТ ЗА ИМЕТО МЕЃУ МАКЕДОНИЈА И ГРЦИЈА: МАКЕДОНСКИОТ ИДЕНТИТЕТ И УПОТРЕБАТА НА ТЕРМИНОТ „МАКЕДОНЕЦ“ ВО ДЕЛОТ НА МАКЕДОНИЈА ПОД ГРЦИЈА

Димитар Љоровски, Страшко Стојановски, Магдалена Николова.....1005

ФАЛШИВОЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ОБ «АМЕРИКАНСКОЙ МЕЧТЕ» В АМЕРИКАНСКОЙ КУЛЬТУРЕ ИММИГРАНТОВ

Сафаа Рабееах1025

Е-ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО КАКО МОЖНОСТ ЗА НАМАЛУВАЊЕ НА НАУЧНАТА МИГРАЦИЈА ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Татјана Петковска Мирчевска, Наташа Данилоска, Диана Бошковска, Зоран Јаневски.....1035

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ВЛАСТИ И МЕСТНЫХ ЭТНИЧЕСКИХ И КОНФЕССИОНАЛЬНЫХ СООБЩЕСТВ КАК УСЛОВИЕ И ГАРАНТИЯ НОРМАЛЬНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ МИГРАНТОВ

Михаил Глебович Федоров1049

THE RELATIONSHIP OF GLOBALIZATION AND ISLAMIC RELIGION IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Фагмир Заими1061

THE NEW ROLE OF CULTURE, HISTORY AND ARCHAEOLOGY IN THE GLOBALISED WORLD OF PERCEPTIONS

Ljuben Tevdovski1073

GLOBALIZATION AND ITS IMPACT ON THE CONTEMPORARY SOCIETY

Xhemail Limani1087

MORAL HAZARD AND GLOBAL FINANCIAL CRISIS IN 2008 Slavejko Sasajkovski, Ljubica Micanovska	1099
ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМАНОМИИ И ОТЧУЖДЕНИЯ В НАУЧНОМ ПРОСТРАНСТВЕ СОЦИОЛОГИИ РЕЛИГИИ Карина Ивановна Политкина, Светлана Викторовна Ануфриенко	1113
INTERNET AS AN IMPETUS FOR SOCIAL CHANGE Ljupcho Cvetkovski	1121
СРАВНИТЕЛНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКЕ В СТРАНАХ СОДРУЖЕСТВА НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ Татьяна Шелудякова	1133
СЕМЕЈСТВОТО И СЕМЕЈНИТЕ ВРЕДНОСТИ ВО СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА И МЛАДИ Јованка Денкова	1143
ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА ВРЗ МАКЕДОНСКОТО СЕМЕЈСТВО Македонка Радуловиќ	1161
СЕМЕЈСТВОТО И СЕМЕЈНИТЕ ВРЕДНОСТИ ВО ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ Тања Јовановска	1171
ПОЈАВАТА НА БЕЗДОМНИШТВО: ОСВРТ КОН РАБОТАТА НА ПУНКТОТ ЗА БЕЗДОМНИЦИ ВО МОМИН ПОТОК ЗА ПЕРИОД ЈУЛИ – ДЕКЕМВРИ 2014 Драгана Лазаревска	1181
КУЛТУРНАТА МАРГИНАЛИЗАЦИЈА НА ЖЕНИТЕ ДЕТЕРМИНИРАНА ОД АНДРОЦЕНТРИЗМОТ Гзим Цамбази	1199
ИЗОБРАЖЕНИЕ БЫТА ДЕРЕВНИ В ПОВЕСТИ А. ВАРЛАМОВА «ДОМ В ДЕРЕВНЕ Татьяна Анатољевна Тернова	1209

КОГА ИДЕОЛОГИЈАТА ЈА ЗАМЕНУВА РЕЛИГИЈАТА – СУДИРИТЕ СЕ ВО ЕКСПАНЗИЈА	
Марија Емилија Кукубајска	1213

MEDIA AND COMUNICATION..... 1229

AUDIOVISUAL MEDIA MARKET IN ALBANIA: THE TRANSITION TO DIGITAL BROADCASTING - THE LEGAL FRAMEWORK AND CHALLENGES	
Endira Bushati	1231

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ИНСТИТУТЫ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ	
Юрий Просвирнин	1243

NEW MEDIA – OPORTUNITIES AND CHALLENGES OF MODERN BUSINESS ORGANIZATION MANAGEMENT	
Yanica Petkova Dimitrova	1265

МЕДИУМИТЕ И ГОВОРОТ НА ОМРАЗА: ПРИМЕРИ ОД ПРАКТИКАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	
Сузана Цамтоска-Здравковска, Андон Мајхосев, Јадранка Денкова ...	1277

ЈАЗИЧНИТЕ ОСОБЕНОСТИ НА НОВИНАРСКИТЕ ТЕКСТОВИ КОИ ГИ ТРЕТИРААТ ЕВРОАТЛАНСКИТЕ ИНТЕГРАЦИИ	
Светлана Јакимовска	1297

ЈАЗИЦИТЕ- МОСТОВИ И СИДОВИ ВО КОМУНИКАЦИЈАТА	
Драгана Кузмановска, Биљана Иванова, Снежана Кирова	1311

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF THE INFORMATION SOCIETY IN WORKS BY Y. MASUDA, M. CASTELLS, W. G. MARTIN	
Anastasia Vasiliyevna Petukhova, Svetlana Krepyшева	1317

DEMETROPOLIZATION OF CULTURE IN THE PRINT MEDIA IN MACEDONIA	
Andon Majhoshev, Suzana Dzamtoska-Zdravkovska	1325

НЕКОИ ПРЕДИЗВИЦИ НА МЕЃУЕТНИЧКАТА ИНТЕГРАЦИЈА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО ВО МАКЕДОНИЈА

Бујар Адили

Магистер по Педагогија, Македонија

e-mail: bujaradili74@gmail.com

Апстракт

Овој труд ги третира предностите и недостатоците со кои се соочува образовниот систем на Македонија во обидот за меѓуетничка интеграција во основното образование. Презентиран е краток преглед на поранешните искуства.

Мултиетничкиот карактер на македонското општество налага организиран и систематски пристап кон проблемот на етничките разлики во него. Целта на овој труд е да утврди дали и како образовните политики влијаат во усвојувањето на интеркултурните вредности.

Анализирана е сегашната ситуација на образованието на национално ниво кое е мултикултурално гледано од аспект на образовната политика но се уште не ги усвоило вредностите на интеркултурализмот.

***Клучни зборови:** меѓуетничка интеграција, образовен систем, интеркултурни вредности*

Abstract

This paper treats the advantages and disadvantages facing the educational system in Macedonia in attempting the interethnic integration in elementary education. It is presented a short overview of previous experiences.

The multiethnic character of the Macedonian society requires an organized and systematic approach to the problem of ethnic differences in it. The aim of this paper is to determine whether and how the education policies affect the adoption of intercultural values.

It is analyzed the current situation of education at the national level which is multicultural in terms of the educational policy but did not yet adopted the values of interculturalism.

***Keywords:** interethnic integration, education system, intercultural values*

Вовед

Високиот степен на стремеж на општествена интеграција претставува една од круцијалните заложби на современите демократски држави. Обединувачка по својот карактер, општествената интеграција е прашање од суштинско значење за опстанокот на државата, нејзиното демократско унапредување и севкупен развој. Оттука, треба да се сфати и согледа окупираноста на современите образовни елити со овој процес, имајќи предвид дека станува збор за прашање од витален интерес за државата.

Исклучително комплексниот процес каков што е меѓуетничката интеграција, опфаќа многубројни и различни сегменти од севкупното општествено живеење и е дефинирана како состојба во која елементите на определена општествена целина се складно и блиску поврзани, што овозможува успешно дејствување и опстанок на таа целина. Поимот меѓуетничка интеграција може да се користи во анализа на општеството како целина, во анализа на одделни општествени установи (во овој случај образовните), во анализа на културата и културните творби и во анализа на личноста (во смисла на нејзиното успешно вклопување во образовните процеси).¹

Меѓуетничка интеграција во образованието во Македонија, како процес, е дополнително обременет, пред се заради структурата на популацијата и нивната припадност кон различни културни и етнички заедници, кои, пак, поседуваат различни вредносни системи и различни норми на социјално однесување.

Во таа насока се движи и дефиницијата за процесот на општествената интеграција во мултикултурните средини, во која се вели дека станува збор за процес низ кој различните елементи се комбинираат во извесно единство задржувајќи го при тоа нивниот базичен идентитет.² Целта на овој комплексен и сложен процес е насочена кон зајакнување на општествената кохезија и интеграција на припадниците на посебните групи во општеството, сочувувајќи го истовремено нивниот идентитет. Овие два навидум контрадикторни процеса и можат да се синтетизираат, ако постои клима на толеранција и интеркултурен дијалог (Димитров, 1999).

Краток преглед на искуства во странство

Во Источна Европа, Унгарија претставува еден од позитивните примери на позитивна пракса во меѓуетничката интеграција во образованието. Еден од примерите на позитивна пракса на локално ниво е експериментот на алтернативни училишта во две ромски населби во Алфолд што претставува

¹ Socioloski leksikon, "Savremena administracija" - Beograd, 1982

² Студијата на ОН *supra* забелешка 82, ставови 373-7

значајна иновација во образовниот систем во Унгарија. Учесници вклучени во двата експеримента се локалната власт и јавните институции. Во првата населба, ромскиот претставник покренува програма чија цел е подигнување на нивото на образованието во училиштата и развивање на односите меѓу наставниците и родителите. Што се однесува на подигнувањето на нивото на образованието, желба на претставниците на првата населба е да се оконча тенденцијата децата на добротоечките неромски семејства да следат настава во училиште во соседниот град. Втората цел на оваа програма беше да се створи поблиска врска меѓу жителите припадници на ромската заедница и другите. Цел на втората програма беше да се обиде да ги интегрира Ромите во заедницата со што би се мотивирале на зачувување на сопствените вредности и традиции. И покрај добрите образовни програми и активности на локално ниво, дискриминацијата во областа на образованието сеуште постои.³

Втората држава избрана за овој преглед е Романија. Мултикултурната академија⁴ е дел од настаните и програмата што ги организира Интеркултурниот центар во Pro Europa Liga, организација која промовира комуникација и дијалог меѓу различни култури, етнички групи, верски заедници и која исто така се грижи за зачувување на различностите и спречување на конфликти. Академијата делува во текот на целата учебна година како тн. “Патувачки универзитет” кој има четири семестри што се одржуваат во различни места, во зависност од тоа на која култура конкретно се однесува одреден семестар.

Следниот пример се однесува на иницијатива во Сребреница, БиХ. Форумот на невладините организации е основан со поддршка на Данскиот совет за бегалци (DRC), кој работеше во Сребреница од 2000 до 2002 година. Дека помирувањето е можно, како во градот така и во регионот, покажува фактот што членови на таа организација се Бошњаци и Срби. Форумот исто така поддржува спортски и културни програми за да се зближат младите од двата етнитета заради трајно помирување и соживот. Развивањето на вештините и образовните активности исто така го спроведуваа членови на Форумот.

Примерот на позитивна пракса е важен за Хрватска и сите национални заедници. Постојат различни мерки со кои се поддржуваат етничките

³ Borbély N. É., *Innovative Educational Initiatives in Nagykanizsa*. Достапно на:
<http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=37>. [04.08.2015,23:01h]

⁴ Haller, I.; Ardelean, L., *Multicultural Academy in Romania*. LGI Case Studies Database.
Достапно на:
<http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=148>. [04.08.2015, 16:18h]

малцинства и им се овозможува да го сочуваат својот идентитет, култура, јазик и вера. Локалната власт во Ријека ги спроведува европските стандарди и ги почитува сите граѓани почитувајќи ги нивните различности. Заедничките интереси на националните малцинства и локалната власт резултираат со хармонија во општеството и придонесуваат на јакнењето на темелниот принцип на еднаквост и разбирање без дискриминација.⁵

Примерот на Суботица⁶ во Србија ни покажува дека во мултиетничка држава, прашањето на еднаква застапеност на различните заедници на различни подрачја на општествениот живот, власт и стопанство, претставува чувствителен проблем. Оттаму, ако различните етнички заедници имаат цврсто чувство на национален идентитет и ако уште се и политички организирани, тие прашања заслужуваат посебно внимание. Политичарите во Суботица докажаа дека политичките поделби врз основа на етничка припадност не резултираат нужно со политика на доминација и ексклузија, туку можат да створат и взаемна едукација.

Источноевропските држави минуваат низ период на транзиција и стабилизација, и скоро секоја од нив може да послужи како пример на позитивна и негативна пракса во етничките односи. Во речиси сите споменати примери, градови или држави, проектите за меѓуетничка интеграција се реализирани и сеуште се реализираат преку образованието во рамките на националните образовни системи.

Главните предизвици на меѓуетничката интеграција во образованието во Македонија

Меѓу југоисточните европски држави, Македонија помина впечатлива и успешна транзиција, од авторитарна власт до демократија. Во текот на периодот на демократизација, меѓуетничките односи и прашањето на заштитата на правата на националните малцинства се на листата на водечките домашни политички прашања.

Напредокот на Македонија континуирано го спречувал меѓуетничката недоверба и застрашување. Стравот, губитокот на комуникацијата и различните мислења за иднината на државата, ги спречуваат граѓаните на Македонија да

⁵ Stanković, Z., *Ethnic Communities and National Minorities in Primorsko-Goranska District*. Достапно на:
<http://igi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=77>. [12.08.2015, 22:54h]

⁶ Tamás, K., *Subotica - Maintaining the Heaven of Multicultural Coexistence during Extreme Nationalism*. Достапно на:
<http://igi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=68>. [11.08.2015, 11:11h]

остварат меѓуетничка интеграција. Македонците и Албанците, заедно со мал процент на Турци, Роми, Власи, Срби и Бошњаци, живеат во мрежа на културни, јазични и верски разлики. Иако Македонија е една од етнички најмешаните држави на бивша Југославија, нејзиното општество е длабоко поделено. Етничката поделеност на сите подрачја на општествениот живот е многу длабока. Општиот недостаток на комуникација поради етнички и јазични граници го спречува разбирањето и го поттикнува јакнењето на етничките стереотипи. Оттаму образованието игра клучна и основна улога во развојот и обликувањето на луѓето и општеството. Затоа, обидите за меѓуетничка интеграција преку образованието во Македонија никогаш не престанале и сеуште се одвиваат (2015 год.).

Проектот Мозаик воглавно се имплементираше во западниот дел на Македонија и ги покриваше градовите Скопје, Куманово, Гостивар, Струга и Дебар. Тие градови беа избрани за овој проект затоа што се етнички мешани. Во градовите Гостивар, Струга, Дебар и Куманово, процентот на населението од албанска националност е многу висок и постои потреба од соработка меѓу различните етнички заедници. Со оглед на овој факт, целна група на овој проект беа албанските и македонските деца на возраст од 4 до 6 години.⁷ Овој проект имаше две главни цели: воведување на двојазична образовна програма во детските градинки и воспитание насочено кон развивање на вештини за решавање на конфликти. Главни учесници во овој проект беа македонската Влада (Министерството за труд и социјална заштита), медиумите, меѓународните невладини организации, образовните институции, Швајцарската агенција за меѓународен развој и Проектот за решавање конфликти (ECRP) при одделот за психологија од Универзитетот во Скопје. Долгорочно, проектот Мозаик требаше да биде интегриран во составот на јавното образование (а во иднина и во приватните училишта) додека трошоците на запознавање на училиштата со проектот ги сноси Министерството за труд и социјална заштита.

Проектот Бабилон⁸ е сличен на претходно опишаниот Мозаик. Се спроведуваше од 1999 до 2003 година во осум градови, а Тетово е еден од нив. Се работи за центар во кој децата од различни националности доаѓаа и се дружеа, а истовремено учеа за нови работи кои ги нудеше Центарот. Иако Тетово е еден од поголемите градови во Македонија, во него не постоеше место каде би се дружеле деца од различни националности и истовремено би се

⁷ Najcevska, M., *Bilingualism in a Kumanovo Kindergarten*. Достапно на:
<http://lgi.osi.hu/publications/2000/26/08.PDF>. [12.06.2015, 17:24h]

⁸ Koceski, S., *'Project Babylon' - an activity centre for children from different ethnic nationalities in Tetovo, R. Macedonia, June 1999 - end of 2003*. Достапно на:
<http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=169>. [07.08.2015, 18:03h]

стекнале со додатно образование. Центарот Бабилон беше единствено место од таков вид во градот. Беше обликуван така за да на едно место се собираат деца од различни националности и истовремено да се створат нови пријателства кои би ги преовладувале долгогодишните антагонизми. Во проектот учествуваше локалната власт, локални невладини организации, медиуми, како и меѓународни владини и невладини организации.

Нансен моделот за интегрирано образование (НМИО)⁹ е нов модел на образование во Република Македонија кој овозможува успешна интеграција на учениците, родителите и наставниците од различни етнички заедници преку современ воспитно образовен процес. НМИО е модел на образование кој ги негува, охрабрува и интегрира во себе мултиетничките вредности, двојазичноста и истовремено ја промовира и поддржува соработката помеѓу учениците, наставниците и родителите која е втемелена врз почитувањето на разликите, градејќи притоа една кохезивна мултиетничка заедница.

Моделот е развиен и практично применет во 2007 година после двегодишна работа на проекти за дијалог и помирување во пост-конфликтните и поделени општества во Македонија. Од тогаш, моделот успешно се применува во неколку селектирани основни и средни училишта низ различни општини во Македонија и покажува одлични резултати. Интеграцијата како компонента е една од основните карактеристики на училиштата кои го применуваат Нансен моделот за интегрирано образование. Моделот ја поддржува интеграцијата на ученици припадници на различни етнички заедници, кои заедно престојуваат и го следат наставниот процес (секој на својот мајчин јазик) во иста училишна зграда и во иста смена. Освен што се промовира интеграција на учениците, последично доаѓа и до интеграција на наставниот кадар, со различно етничко потекло, а секако важна придобивка е и интегрирањето помеѓу родителите на запишаните ученици.

Меѓу најамбициозните и најсеопфатните, сепак е Проектот за меѓуетничка интеграција во образованието (ПМИО) спроведен од УСАИД во соработка со сите државни образовни институции: Министерство за образование и наука, Биро за развој на образование, Државен просветен инспекторат, Државен испитен центар, Центар за стручно образование и обука, сите општини и мплементиран од Македонскиот Центар за Граѓанско Образование и осум невладини организации.¹⁰ Со импресивен буџет од 5,2 милиона долари предвидено е да трае од 2011 до 2015 година.

⁹ Nansen Model for Integrated Education. Достапно на:
<http://www.nmie.org/index.php/mk/nansen-model/za-nansen-modelot>[10.08.2015,
22:20h]

¹⁰ USAID. Достапно на <http://mk.pmio.mk/partneri-na-proektot/>[12.07.2015, 22:17h]

Четиригодишниот проект на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието ќе работи на зголемување на разбирањето кај пошироката јавност за придобивките за сите граѓани што ќе произлезат од интегрирањето на образовниот систем во Р. Македонија. Проектот на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието ќе работи на создавање на политичка, социјална и економска клима потребна за Македонија да постигне одржлива интернетничка интеграција во училиштата, во останатите образовни институции, па и во целото општество. Постигнувањето и одржувањето на меѓуетничка интеграција во образованието претставува комплексен и долгорочен процес. Препознавајќи го ова, Проектот ќе ги вклучи главните заинтересирани учесници во сите активности, така што во текот на Проектот тие ќе ја преземаат одговорноста за постигнување на проектните цели и ќе станат двигатели на одржлива промена. Најважно е подобрувањето на меѓуетничката комуникација и надминување на етничките, културолошките и јазичните препреки.

Во последниве години, кај нас, целокупната политичка акција е насочена кон процесот на евроатлантските интеграции, односно преземање на сите неопходни реформски процеси со цел приближување кон стандардите на евроатлантските структури. За жал, процесот на меѓуетничката, односно, општествената интеграција, е скоро целосно занемарен од страна на политичките елити и владеачките гарнитуре во континуитет. Бројните истражувања на оваа тема направени во Македонија укажуваат дека ваквата етничка дистанца секогаш била присутна во генералната вредносна матрица на етничките заедници. Очигледно е дека во Македонија за последните 10 години, предрасудите се развиваат од социјални и културни (какви што главно беа во време на претходниот систем), во изразена политички обоена нетрпеливост (Симоска, 2001).

Заедничките карактеристики кај човекот се исто онолку значајни колку и разликите, имајќи во предвид дека тие се наоѓаат во една взаемна и постојана интерактивна спрега и дијалектичка поврзаност. Доколку навистина сакаме да откриеме она што човекот го чини човек, тоа можеме да го направиме единствено ако согледаме какви се луѓето, а луѓето пред се, се различни (Geertz, 1999). Суштинската слабост на културалистичките теории за човечката природа лежи во неуспехот да ги направат разбирливи индивидуалните разлики и постојаната тензија меѓу поединците и нивните општества (Биднеј, 2000). Културата ги обликува и структурните и моралните вредности, содржината на човечкиот живот и сите видови емоции поврзани со нив (Parekh, 2000). Кога го карактеризираме некого како културна личност, обично мислиме дека тој е добро образован, култивиран, учтив, благороден, поточно обогатен над неговата природна состојба. Културната личност е антоним на некултурната личност (Bauman, 2000). Педагозите, пак, поаѓаат од нормативната идеја за

културата, според која, културата означува култивирање на умот или духот заедно со производите на оваа ментална култура (Биднеј, 2000) додека идентитетот би можел да се дефинира како чувство на припадност кое им овозможува на луѓето да го разберат и категоризираат светот во кој живеат. Токму преку сопствениот идентитет, човечките суштества ги дефинираат нивните релации со надворешниот свет. Со други зборови, идентитетот го обликува начинот на кој поединецот го доживува и разбира светот (Guerrina, 2002).

Ако има воопшто некоја смисла значењето на поимот идентитет, таа не е во множеството од некои наследни минати особини, туку во она што прави секој да има сопствен, секогаш повторно променлив однос со другиот и со она што е онадвор. Единствено контактот и ништо друго го создава силното чувство на припадност (Duval, 1990).

Тргувајќи токму од чувството на припадност која ни го овозможува културата, Лисјен Пај го дава современото толкување на поимот културен идентитет како колективна свест, дефинирајќи го како чувство на припадност засновано врз познанието на некои заеднички одредници (јазикот, расата, територијата, религијата итн.), кои во дадена ситуација претставуваат основа за идентификација (Puу, 1960). Културата, на тој начин, кореспондира со она што е обично познато како култура на етнички идентитет. Таа е исклучиво заснована на идеите на заедничкиот јазик, крв и потекло, независно од природата на општествените услови во кои таа може да се сретне (Fridman, 2000).

Нашата национална култура ни овозможува момент на самопрепознавање, преку кое ние истовремено го потврдуваме нашето индивидуално постоење и стануваме свесни за себе си како некој кој има и колективно постоење. Прашањето на јазикот и другите форми на комуникација е клучниот аспект на ова (Pool, 1999). Поточно речено, кога општите општествени услови создаваат стандардизирани, хомогени, централно поддржани високи култури (се мисли на стандардизирани системи на комуникација засновани на писменост и образование), кои го опфаќаат сето население, се создава ситуација во која добро дефинираните образовно потврдени и унифицирани култури се речиси единствениот вид единица со која луѓето доброволно и често многу силно се идентификуваат. Изгледа дека културите денес се природна ризница на политичката легитимност (Gelner, 2001). Тоа значи дека ниедна култура не е совршена и оттука нема право да се наметнува на другите култури (Parekh, 2000).

Да се учи за заедничко живеење¹¹ е еден од четирите темели на образованието на 21 век кое е истакнато од страна на УНЕСКО во 1996 година. Образованието би требало да им помогне на учениците да развиваат знаења, ставови и вештини неопходни за живот во мултиетничко и мултикултурно општество: почитување на различности, емпатија, толеранција, способност за комуникација, соработка и решавање на конфликти по мирен пат, отвореност, прилагодливост и критичко мислење (Koren, 2004).

Меѓународните институции кои се бават со образованието постигнале согласност дека образованието е најсоодветното решение за унапредување и остварување на човековите права, оттаму човековите права потребно е да се постават во средиштето на работата со младите. Концепциската промена на образованието спрема различностите се покажува првенствено на ниво на курикулумот и начинот на неговото спроведување. Потребно е да се створи такво општествено опкружување кое ги поддржува намерите на училишниот курикулум и пружи можност за оживотворување на односите кои училиштето се обидува да ги развие поаѓајќи од микронивото на училницата. Потпора за остварување на таквата задача вклучува различни облици и нивоа на делување од дефинирање на официјалните културни политики, преку заштита на човековите права до заштитата на околината, исто така и сите социјализациски фактори од општеството како целина, преку медиуми до најгесната ученичка средина, локална заедница и семејство (Kumpes, 2004). Таквото сфаќање на интеркултурното образование имплицира негова повеќедимензионалност: тоа е истовремено и ново промислување на образованието (филозофско, педагошко, социолошко, антрополошко) и негова реформа. Интеркултурното образование првенствено е нова филозофија на образование кое освен што, како секоја филозофија на образованието, го испитува сето тоа што го знаеме, или мислиме дека го знаеме за образованието (Reboul, 1995), уште и ги поврзува тие знаења со знаењата за културата.

Најважната целна група за програми за интеграција се младите луѓе, особено учениците. Младите се добиваат со нивните етнички верувања и ставови од многу различни извори и социјализери (членовите на семејството, колеги, медиумите, училиштето, лични меѓуетнички средби, итн.) Меѓу оние агенции, една од најлесно контролираните од страна на државата и на мнозинството е образовниот систем, особено гимназиите со нивните формални и скриени курикулуми, и образовни медиуми (Kalmus и Pavelson, 2002). Идеите на мултикултурното образование (Banks, 1992; Gutmann, 1996), кои стануваат

¹¹ Меѓународната комисија на УНЕСКО за развој на образованието во 1996 год. изработи извештај каде се истакнати четири темели на образованието во 21 век: да се учи за да се знае, да се учи за да се направи, да се учи за да се биде и да се учи за да се живее заедно.

се повеќе и повеќе проминентни во Македонските едукативни дискурси бараат да учебниците, почнувајќи од букварите, се културно инклузивни (претставувајќи различни етнички групи во општеството). Демократските, мултикултурните, етноцентричните или кои било други норми и вредности во учебниците не се, сепак, автоматски интернализирани од учениците. Секој поединец се поврзува директно со учебник или други медиуми, и конструира свое перцепирање во општествените процеси на читање и учење (Buckingham, 1993; Iser, 1980; Taxel, 1989).

Во Националната програма за развој на образованието во периодот 2005-2015¹² се инсистира на промоција на културниот идентитет во мултикултурен контекст: „Министерството за образование и наука ќе креира образование кое во својот фокус ќе го има поединецот, неговиот непречен развој, развојот на неговиот индивидуален и културен идентитет, дефиниран во амбиент на мултикултурно опкружување и ситуиран во глобалниот национален и наднационален контекст.“ Една од целите и задачите на образованието во периодот 2005-2015 е развој на личноста преку „запознавање, разбирање и почитување на туѓите култури на национално и интернационално рамниште...“

Во студијата за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието¹³ прегледот на состојбите покажа дека владините програми и правната рамка промовираат меѓуетничка комуникација но сепак со одредбите се забранува дискриминација наместо да се промовираат наведените принципи и дека најпроблематични се тековните наставни програми по предметот Историја, кои иако нудат содржини за „другите“, не поставуваат експлицитни наставни цели преку кои би се обезбедило задолжително изучување на овие содржини, овозможувајќи изучувањето на историјата/културата на другите етнички заедници да зависи исклучиво од волјата на наставникот. Анализата на учебниците укажува дека учебниците стимулираат етноцентризам наместо да даваат основа за градење граѓански и/или национален идентитет. Јазичната поделба во основните училишта води и кон етничка поделба. Најизолирани се учениците Албанци. Дел од учениците Македонци може да имаат припадници на другите етнички групи како соученици бидејќи некои припадници од другите етнички заедници, што не се Албанци, учат на македонски наставен јазик. Во добар дел од основните училишта со повеќе наставни јазици, вон-наставните активности се организираат одделно, според јазикот на наставата.

¹² Министерство за образование и наука, 2004. *Национална програма за развој на образованието 2005-2015*.

¹³ Канцеларија на УНИЦЕФ (2009), *Мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието*, Скопје,
http://www.unicef.org/tfymacedonia/New_MKVersionsm2.pdf [11.07.2015, 23:09h]

Има и училишта кои поделбата (на наставата според јазикот) ја вовеле во последните 5-10 години.

Резултатите добиени со истражување на иницијалната состојба во поглед на индикаторите на Училиште по мерка на детето за димензијата мултикултурализам (и детски права) укажуваат на тоа дека “наставните содржини им нудат многу поголеми можности на учениците од паралелките со настава на албански и турски јазик да учат за културата, традицијата и историјата на македонскиот народ” и дека “наставните содржини наменети за учениците кои ја следат наставата на македонски јазик нудат многу помали можности да се учи за културата, традицијата и историјата на другите етнички заедници”.¹⁴

Имајќи предвид дека мултикултурализмот и добрите меѓуетнички односи се важни карактеристики на квалитетното образование кое води до подобрување на резултатите на учениците, во наредната фаза на образовните реформи овие елементи треба особено да се нагласат. Ова е во согласност со примената на програмата Училиште по мерка на детето (УМД)¹⁵ во рамки на реформите на национално ниво, како пристап базиран на правата на детето што се однесува на сите аспекти на образованието и нивниот придонес кон севкупниот детски развој.

Мултикултурализмот и адресирањето на меѓуетничките односи во образованието претставуваат основа за меѓусебното разбирање и градењето на кохезивно општество. Иако аспирациите за членство во ЕУ/НАТО се заеднички за сите граѓани на земјата, се поставува прашањето за подготвеноста на учениците да живеат во мултикултурното и мултиетничкото семејство на Европската Унија. Учениците во оваа земја прво треба да научат да ги разбираат, прифаќаат и почитуваат разликите во сопствената земја, за да се интегрираат во сопственото општество. Потоа тие може да тежнеат кон потполна интеграција во Европското семејство.

Заклучок

Интеркултурното образование не е знаење, туку однос, однос кон знаењето, нова конструкција и ниво на знаење кое овозможува создавање и

¹⁴ Училиште по мерка на детето. <http://www.umd.gov.mk/istrazuvanje.aspx> [02.08.2015, 23:02h]

¹⁵ Националната УМД програма опфаќа стандарди за шест димензии: 1) инклузија; 2) ефективност; 3) здравје, безбедност и сигурност; 4) родова сензитивност; 5) партиципација и 6) мултикултурализам и права на децата. Овие стандарди беа развиени во 2006 и послужија како основа за реформа на основното образование.

функционирање на интеркултурна воспитна (училишна) заедница. Интеркултуралноста и меѓуетничката интеграција е никокаш довршен пат кој се остварува во трајна дијалектика помеѓу еднинството и различитоста, институцијата и интуицијата, универзалното и посебното, сеќавања и иднина, верувања и сведоштва, одговор на смислата и секојдневните барања, отворањето и затворањето. Единствено интеркултурализмот е сериозен процес кој води сметка за сите чинители на патот кој треба да се помине, го надвладува затворањето и го отвара за барање тоа единство кое не ја умртвува различноста.

Далеку од посакуваното, фактите говорат дека училиштата во земјата се поделени по етничка/јазична основа. Моделот на паралелизам и поделеност во образовниот систем е попрефериран во однос на моделот на интеграција кога се работи за споделување на физичкиот простор од страна на учениците, но исто така и кога се работи за вклучување во заеднички активности.

Голем напредок е постигнат во употребата на различни јазици на етничките заедници во наставата, што е добра основа за обезбедување рамноправен статус на побројните етнички заедници во образовниот систем. Сепак, во отсуство на политики и механизми за промовирање на почитување, толеранција и прифаќање на различните етнички групи, во моментов ова служи како извор на поделба.

Учениците се оптоварени со етнички стереотипи и предрасуди (главно позитивни за сопствената етничка група, а негативни за „другите“), за кои постои голема веројатност дека се поддржани од возрасните (родителите и наставниците) кои на идентичен начин ги перцепираат „другите“ етнички заедници. Според наставниот план, учениците кои посетуваат настава на другите јазици задолжително и навремено започнуваат да го учат македонскиот јазик, додека учениците кои посетуваат настава на македонски јазик не се обврзани да го учат албанскиот јазик и покрај тоа што задолжително треба да учат втор странски јазик.

Препораки

Образовниот систем треба да преземе конкретни чекори за да го направи моделот на интеграција попрефериран од моделот на етничка поделеност и за наставниците и за учениците.

Некои наставни програми да се рedefинираат/преработат или поконкретно да се преземат одредени чекори со цел да се внесат задолжителни содржини за „другите“ во предметот Историја, кои ќе промовираат интеракција преку претставување на етничките заедници како дел од исти случувања и/или заеднички стремежи.

Да се обезбеди учење на некој од јазиците на етничките заедници (на пр. албански, турски, српски) и истото да биде третирано како побитно од учењето на втор странски јазик, и да се создадат услови јазикот на некоја од етничките заедници кој ученикот ќе го избере да се совлада во текот на редовното образование најмалку на ниво на основна комуникација.

Conclusion

Intercultural education is not knowledge, but an attitude, an attitude to knowledge, new construction and level of knowledge which enables the creation and functioning of intercultural educational (school) community. Interculturality and interethnic integration is never completed road which is accomplished in a permanent dialectic between the unity and diversity, institution and intuition, the universal and the particular, memories and future, beliefs and testimonies, response to the sense and everyday requirements, opening and closing. Only interculturalism is a serious process which gives consideration to all actors of the road should pass, prevails closing and opens for request that unity which does not mortifies diversity.

Far from the desired, the facts show that schools in the country are divided along ethnic/linguistic basis. The model of parallelism and division in the educational system is preferred in terms of the model of integration when it comes to sharing physical space by the students, but also when it comes to involvement in joint activities.

A large progress has been made in the use of different languages of ethnic communities in teaching as a good basis for ensuring equal status of the larger ethnic communities in the educational system. However, in the absence of policies and mechanisms to promote respect, tolerance and acceptance of different ethnic groups, at present it serves as a source of division.

Students are burdened with ethnic stereotypes and prejudices (mainly positive about their own ethnic group, and negative for "the others"), which is likely to be supported by adults (parents and teachers) that the same way perceive the "other" ethnic communities. According to the curriculum, students that attend classes in other languages compulsory and timely start to learn the Macedonian language, while students who attend classes in Macedonian are not obliged to learn the Albanian language even though they compulsory have to study a second foreign language.

Recommendations

The education system should take concrete steps to make the model of integration preferred than the model of ethnic division for teachers and students also.

Some curricula to redefine or processed specifically to take certain steps in order to introduce mandatory contents for the "others" in the subject History, which

will promote interaction through representation of ethnic communities as part of the same events and/or common aspirations.

To provide learning the languages of ethnic communities (eg. Albanian, Turkish, Serbian) to be treated as more important than learning a second foreign language and to create conditions that a language of the ethnic communities that the student chooses to be reached in regular education period at least at the level of basic communication.

Литература

- Banks, J.A. (1992) 'Curriculum Guidelines for Multicultural Education', *Social Education* 55: 282.
- Bauman, Z. (1984) *Kultura i drushtvo*. Beograd: Prosveta.
- Borbély N. É. *Innovative Educational Initiatives in Nagykanizsa*. Достапно на: <http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=37>.
- Buckingham, D. (1993) *Children Talking Television: The Making of Television Literacy*. London: Falmer Press.
- Димитров, Н. (1999) *Рамковната конвенција*. Скопје & Мелбурн: Матица македонска.
- Geertz, C. (1993) *The Interpretation of Cultures*. London Fontana Press.
- Гелнер, Е. (2001) *Нациите и национализмот*. Скопје: Култура.
- Guerrina, R. (2002) *EUROPE - History, Ideas and Ideologies*. London: Arnold - A member of the Hodder Headline Groupe.
- Gutmann, A. (1996) 'Challenges of Multiculturalism in Democratic Education', in R.K. Fullinwider (ed.) *Public Education in a Multicultural Society: Policy, Theory, Critique*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haller, I.; Ardelean, L. *MulticulturalAcademy in Romania*. LGI Case Studies Database. Достапно на: <http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=148>.
- Iser, W. (1980) 'The Reading Process: A Phenomenological Approach', in J.P. Tompkins (ed.) *Reader-Response Criticism: From Formalism to Post-Structuralism*, pp. 50-9. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Kalmus, V. and Pavelson, M. (2002) 'Schools in Estonia as Institutional Actors and as a Field of Socialisation', in M. Lauristin and M. Heidmets (eds) *The*

- Challenge of the Russian Minority: Emerging Multicultural Democracy in Estonia*, pp. 227–36. Tartu: Tartu University Press.
- Канцеларија на УНИЦЕФ, (2009), *Мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието*, Скопје,
http://www.unicef.org/tfyrmacedonia/New_MKVersionsm2.pdf
- Koceski, S., 'Project Babylon' - an activity centre for children from different ethnic nationalities in Tetovo, R. Macedonia, June 1999 - end of 2003.
Достапно на: <http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=169>.
- Kumpes, J. Š. Interkulturalizam u obrazovanju: koncepti i razvojne mogućnosti, *Povijest u nastavi*, 2 (2004) 4, 305-322.
- Koren, S. Regionalni aspekti interkulturalizma u nastavi povijesti: pristupi, koncepti i praktična iskustva, *Povijest u nastavi*, 2 (2004) 4, 337-343.
- Министерство за образование и наука. (2004). *Национална програма за развој на образованието 2005-2015*.
http://www.mon.gov.mk/images/banners/web_banners/Nacionalna%20strategija%20za%20obrazovaniето%202005-2015.pdf
- Najcevska, M., *Bilingualism in a Kumanovo Kindergarten*. Достапно на:
<http://lgi.osi.hu/publications/2000/26/08.PDF>.
- Nansen Model for Integrated Education. Достапно на:
<http://www.nmie.org/index.php/mk/nansen-mode/l/za-nansen-modelot>
- Parekh, B. *Rethinking multiculturalism - Cultural Diversity and Political Theory*. Massachusetts: Harvard University Press Cambridge 2000.
- Pool, R. (1999) *Nation and Identity*. London and New York: Routledge.
- Reboul, O. (1995) *La philosophie de l'éducation*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Socioloshki leksikon. (1982) "Savremena administracija" – Beograd.
- Симоска, Е., Најчевска, М., Габер, Н. (2001) *Изворите и факторите на меѓуетничката (не)толеранција во процесите на образованието*. Скопје: Институт за социолошки и политичко - правни истражувања.
- Stanković, Z. *Ethnic Communities and National Minorities in Primorsko-Goranska District*. Достапно на:
<http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=77>.
- Tamás, K., *Subotica - Maintaining the Heaven of Multicultural Coexistence during Extreme Nationalism*. Достапно на:
<http://lgi.osi.hu/ethnic/csdb/results.asp?idx=no&id=68>.
- Taxel, J. (1989) 'Children's Literature: A Research Proposal from the Perspective of the Sociology of School Knowledge', in S. de Castell, A. Luke and C. Luke

(eds) *Language, Authority and Criticism. Readings on the School
Textbook*, pp. 32–45. London: The Falmer Press.

USAID. Достапно на <http://mk.pmio.mk/partneri-na-proektot/>